міжгалузевій основі, збалансовані з матеріально-технічними, трудовими і фінансовими ресурсами конкретного міжгосподарського підприємства. Оцінка еколого-економічного ефекту агролісомеліоративних заходів повинна базуватися на більш повному врахуванні соціальних, економічних, екологічних і технологічних факторів та потенціальних можливостей агролісомеліоративного виробництва. Отже, у процесі агролісомеліоративного виробництва формується агролісомеліоративний комплекс, що являє собою найбільш доцільне поєднання яружно-балочних систем, лісових полезахисних смуг та масивних середовищезахисних лісів.

Література

1. Воспроизводство лесных ресурсов: эколого-экономические проблемы / [Коваль Я. В., Мишенин Е. В., Царенко А. М. и др.]. – К.: СОПС Украины НАН Украины, 2002. – 315 с.

2. Противоэрозионная организация территории / Противоэрозионная организация территории / [Новаковский Л. Я., Добряк Д. С., Симоненко А. И. и др.]. – К.: Урожай, 1990. – 124 с.

3. Коваль Я. В. Екологічність продукції АПК: економіка та технологія / Я. В. Коваль. – Суми: Козацький вал, 1999. – 338 с.

4. Коваль Я. В. Проблемы охраны и сохранения земель от деградации путем лесомелиорации / Коваль Я. В. // Современные проблемы охраны земель. – К.: СОПС Украины НАН Украины, 1997. – С. 259–261.

УДК 330.15 : 630.6/7:630.33/35(477)

П. В. КРАВЕЦЬ
Національний університет біоресурсів і природокористування України

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕОБРОБЛЕНОЇ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНИ

На основі проведеного аналізу ефективності функціонування аукціонів з продажу деревини та закордонного досвіду запропонована принципова схема функціонування механізму реалізації необробленої деревини на засадах сталого розвитку.

Ключові слова: торги, аукціон, механізм реалізації деревини, заявки.

На основе проведенного анализа эффективности функционирования аукционов по продаже древесины и зарубежного опыта предложена принципиальная схема функционирования механизма реализации необработанной древесины на принципах устойчивого развития.

Ключевые слова: торги, аукцион, механизм реализации древесины, заявки.

Analysis of raw wood auction efficiency in country and experience of wood sale in abroad was fulfilled. A schematic approach under the sustainable development has been provided for mechanism of raw wood sale.

Key words: bid, auction, mechanism of wood sale, requisition.

У дослідженнях вітчизняних науковців, що присвячені формуванню наукових основ економічного механізму лісового господарства, не приділяється належна увага теоретичним і практичним аспектам реалізації деревини –

© *П. В. Кравець, 2010*

елементу загальної системи економічних відносин і сталого розвитку лісової і деревообробної галузей.

Існуючий механізм реалізації деревини передбачає проведення аукціону з метою визначення покупця на публічних торгах, який запропонував найвищу ціну. Більш ніж трирічний досвід його функціонування виявив такі недоліки: через те, що механізм продажу деревини на аукціонах поширювався лише на частину постійних лісокористувачів у лісах державної власності, спостерігалися цінові диспропорції та деформація ринкових засад реалізації деревини; значна частка деревини не реалізовувалася на аукціонах (у середньому до 35% від виставленої на торги), у тому числі внаслідок неможливості зниження виставленої на аукціоні ціни; існуючий механізм не спрямований на формування довгострокових і партнерських відносин лісової і деревопереробної галузей [1]; суб'єкти господарської діяльності, які не є резидентами України позбавлені можливості брати участь в аукціонах; в умовах економічного спаду і зменшення попиту на внутрішньому ринку механізм аукціонів стає малоефективним.

Аналіз функціонування подібних механізмів у Білорусі, Болгарії, Польщі, Румунії, Чеській Республіці та країнах Балтії свідчить про наявність таких характерних ознак його побудови і тенденцій розвитку [2–8]:

- застосовуються ринкові засади функціонування механізму реалізації деревини, у тому числі дотримання принципу відкритості, прозорості, доступності та, головне, конкуренції;
- використовується широкий набір способів, методів і форм реалізації лісопродукції: від довгострокових контрактів з продажу деревини на пні – до реалізації заготовленої деревини на відкритих електронних аукціонах;
- спостерігається поступове перенесення акценту з реалізації деревини на пні, практика якої мала поширення раніше, до реалізації заготовленої деревини;
- існує прямий або опосередкований протекціонізм потреб національної деревопереробної галузі через механізми довгострокових договорів та реалізації деревини на основні закритих торгів;
- для потреб територіальних громад, малого бізнесу і місцевих жителів передбачаються певні виключення або ж пільгові умови реалізації деревини.

Індивідуальні особливості національних механізмів реалізації зумовлені роллю лісової і деревопереробної галузей та характером їхньої взаємодії. Вони постійно перебувають у процесі вдосконалення, перегляду і трансформації, реагуючи на виклики ринку.

Каркас майбутнього механізму реалізації деревини має визначатися співвідношенням державного і ринкового регулювання. Якщо ринкова складова зумовлює встановлення ціни під впливом попиту і пропозиції та стимулює виробництво дефіцитних сортиментів, то державна – спрямована на формування конкурентних засад, надання певних переваг для деревопереробних підприємств, місцевих громад. При цьому у процесі зміцнення й інституціоналізації внутрішнього ринку деревини

посилюватиметься тенденція до "апріорного" (до того, як товар вироблений) регулювання алокації економічних ресурсів і виробничих пропорцій, а отже, й об'єктивна потреба впорядкування, і навіть посилення державної складової механізму регулювання. Одним із головних завдань удосконаленого механізму деревини в контексті принципів сталого розвитку має стати згладжування протиріч між ринковим характером деревопереробного сектора та плановими засадами функціонування лісового сектора економіки, а також урахування інтересів населення і місцевих громад. Орієнтація часто на різновекторні інтереси унеможливлює застосування унітарного підходу до побудови ринково орієнтованого, але з елементами соціального захисту, механізму реалізації деревини.

З урахуванням проведеного аналізу пропонуємо набір методів, способів і форм у рамках механізму реалізації деревини (рис. 1).

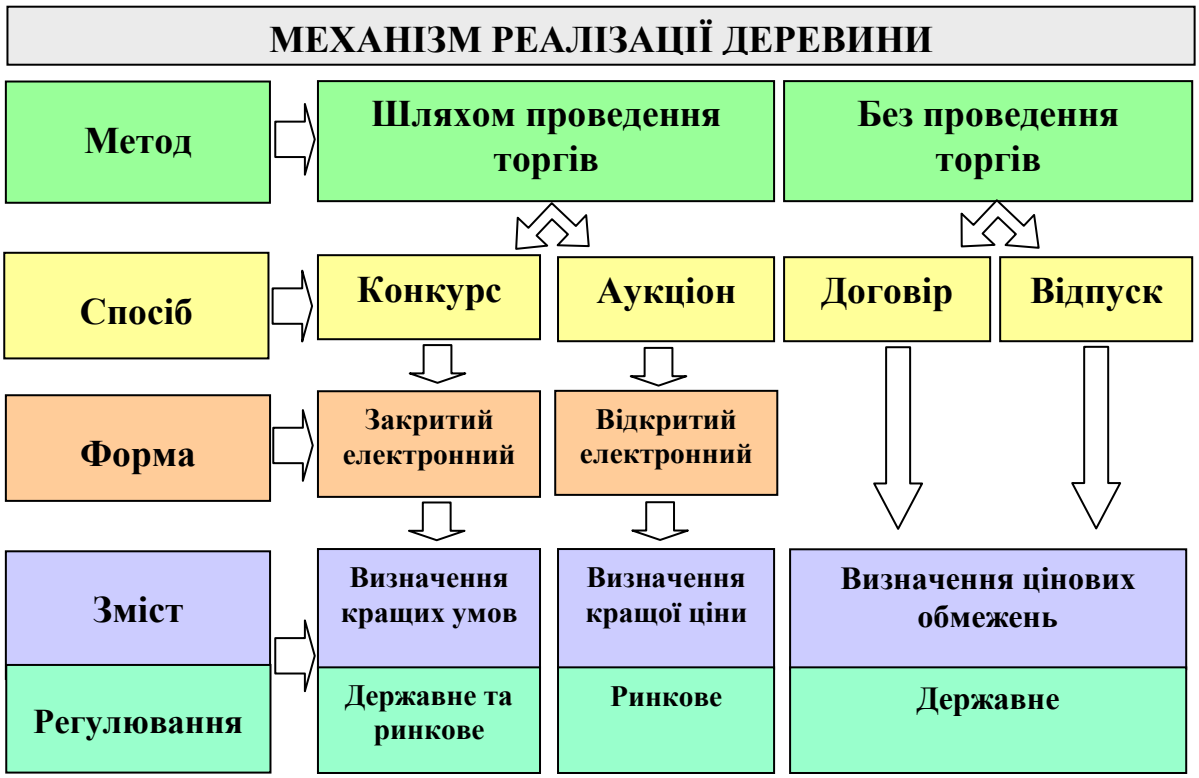

Рисунок 1. Методи, способи і форми механізму реалізації необробленої деревини в Україні

Переважним методом реалізації необробленої деревини має стати проведення торгів у вигляді *конкурсу* та *аукціону*. *Договір* купівлі-продажу деревини застосовується в разі реалізації ділової деревини за мінімальними цінами і дров паливних – за фіксованими цінами для забезпечення потреб соціальної сфери територіальних громад. *Відпуск* деревини здійснюється з метою задоволення власних потреб постійних лісокористувачів у деревині та їхніх переробних потужностей за мінімальними цінами.

Запропоновані основні форми проведення торгів мають свої переваги і недоліки. За дослідженнями А. Манакова [9], відкритий аукціон відрізняється найвищою *ефективністю*, тобто порівняно з іншими формами торгів лот

частіше знаходить покупця, який запропонує вищу ціну, у той час як механізм закритих торгів забезпечує кращі умови за критеріями *стійкості до змови* і *конкуренцією*, що власне означає вищу дохідність цієї форми торгів. Отже, більш висока ціна лотів не означає максимальний дохід продажу. Загалом такі висновки узгоджуються з низкою результатів із продажу необробленої деревини в Україні, коли покупець, який називав найвищу ціну лота в подальшому відмовлявся від його придбання, або ж досягнута ціна була неприйнятно високою для більшості інших покупців, і отже, значна частина виставленої деревини на аукціони залишалася не реалізованою.

З метою усунення зазначених недоліків на заміну відкритого аукціону мають прийти електронний закритий конкурс і відкритий електронний аукціон. Перехід на електронну форму торгів дозволить не тільки зменшити операційні витрати, але й унеможливлюватиме змову серед учасників торгів.

Значна частина річного планового обсягу заготівлі деревини (деревина від рубок головного користування), яка орієнтовно відповідає величині переробки і споживання лісоматеріалів, має реалізовуватися на закритих електронних торгах для забезпечення потреб деревопереробних підприємств. Інша частина планового обсягу, а також увесь понадплановий обсяг заготівель (переважно деревина від рубок, пов'язаних із веденням лісового господарства) має продаватися на відкритих електронних аукціонах. На відміну від закритих торгів, участь в електронних аукціонах можуть брати всі господарюючі суб'єкти, у тому числі закордонні (рис. 2).

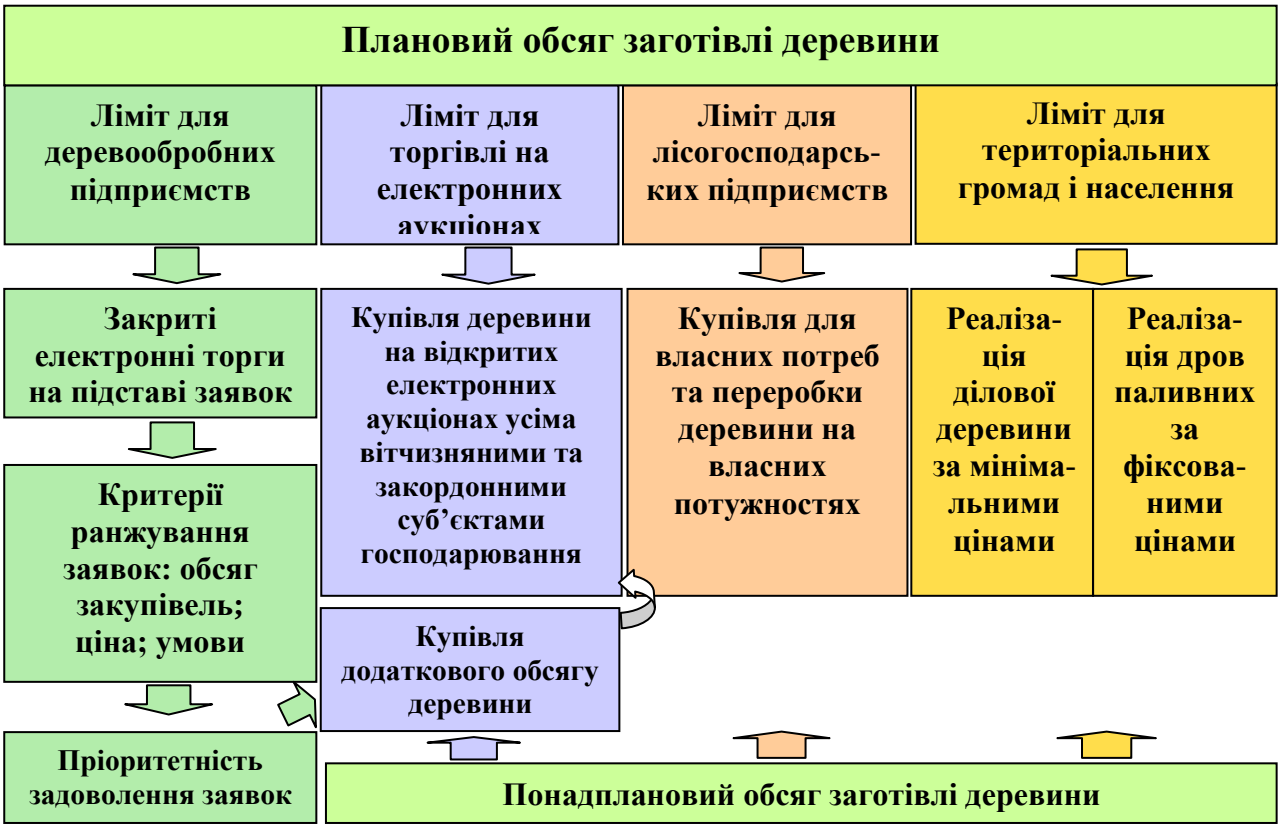

Рисунок 2. Принципові схема побудови механізму реалізації необробленої деревини в Україні

Певну частину планового та понадпланового обсягу заготівлі деревини передбачається відпускати постійним лісокористувачам для забезпечення власних переробних потужностей, а також потреб територіальних громад і населення. Увесь обсяг заготівлі дров паливних резервується для забезпечення потреб постійних лісокористувачів, територіальних громад і населення.

Розподіл планового обсягу заготівлі деревини між основними групами споживачів, а також забезпечення оперативного й гнучкого вирішення питань, пов'язаних із функціонуванням механізму реалізації деревини, слід покласти на міжвідомчу робочу групу.

Критеріями оцінювання заявок закритих електронних торгів пропонуються такі: цінова пропозиція, обсяги закупівель, умови оплати. Деревопереробне підприємство заповнює заявку, в якій зазначається обсяг необробленої деревини, що планується придбати з метою переробки на власних потужностях. Заявка має містити цінову пропозицію та умови оплати за кожною з товарних позицій. Цінова пропозиція не може бути нижчою, ніж мінімальна ціна. Умови оплати передбачають три основні варіанти розрахунку: передоплата, оплата по факту, оплата після поставки продукції.

Алгоритм програмного комплексу системи закритих електронних торгів забезпечує пошук оптимального рішення з продажу необробленої деревини і встановлює черговість задоволення заявок покупців за кожною товарною позицією. Найвищий пріоритет отримує заявка, яка забезпечує генерування максимальної питомої виручки від продажу деревини. Усі інші заявки задовольняються в порядку зменшення останньої.

У загальному функція оптимізації має вигляд:

$$\sum_{j=1}^{m}\sum_{i=1}^{n} x_{ij} \to \max ,$$

де x_{ij} – очікувана виручка з продажу деревини від задоволення однієї заявки, грн.;

i – номер пропозиції;

j – номер заявки;

n – кількість усіх пропозицій;

m – кількість усіх заявок.

Очікувана виручка від продажу деревини визначається за формулою:

$$x = Ц \times V \times O_n ,$$

де $Ц$ – ціна сортименту, вказана у заявці, грн./м³;

V – об'єм сортименту, зазначений у заявці, м³;

O_n – коефіцієнт, який ураховує вплив способу оплати заявки.

Коефіцієнт способу оплати заявки розраховується як добуток ставки кредиту чи депозиту на частку вартості заявки за кожною з товарних позицій і на термін відхилення оплати від поставки:

$$O_n = \begin{cases} 1 + Ст_д \times Т \times Ч \ (передоплата) \\ 1 - Ст_к \times Т \times Ч \ (оплата \ після \ поставки), \end{cases}$$

де $Ст_д$ – депозитна ставка у частках одиниці;

$Ст_к$ – кредитна ставка у частках одиниці;

$Т$ – термін часу від поставки до оплати у роках;

$Ч$ – частка вартості заявки за кожною з товарних позицій, до якої застосовується переоплата або ж оплата після поставки, у частках одиниці.

Присвоєне значення рейтингу покупця визначає величину частки задоволення його заявки. Покупці, які повністю не задовольнили свої заявки, можуть придбати додаткові обсяги деревини на відкритих електронних аукціонах.

Таким чином, запропонований механізм реалізації деревини в разі поширення його на всіх постійних лісокористувачів у лісах державної і комунальної форми власності незалежно від відомчої підпорядкованості, інституційного посилення державного регулювання ринку лісоматеріалів через створення міжвідомчої робочої групи, спрощення процедур доступу та участі в торгах дасть змогу сформувати довгострокову мотивацію до взаємовигідної співпраці двох галузей. Для лісової – це реалізація деревини за ринковими цінами та наперед визначене і гарантоване споживання значного обсягу деревини, а для деревообробної – першочергове задоволення їхніх потреб із створенням надійного і постійного джерела надходження сировини. Ураховуються також інтереси як окремих громадян, так і територіальних громад.

Література

1. *Саганюк М. П. Стратегія розвитку деревообробної та меблевої промисловості / М. П. Саганюк // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість: міжвід. наук.-техн. збірник. – 2007. – Вип. 33. – С. 46–50.*
2. *Указ Президента Республики Беларусь "О внесении изменений и дополнений в некоторые Указы Президента Республики Беларусь" от 16 октября 2008 г. № 563 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bankzakonov.com.*
3. *Dudutis D. Evolution of Lithuanian State Forestry Sector – Has Time Come for a Next Stage? / D. Dudutis, I. Lazdinis // Environmental Research, Engineering and Management. – 2008. – № 4(46) – P. 23–28.*
4. *Наказ Державного комітету лісового господарства "Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини" від 19 лютого 2007 р. № 42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.*
5. *Holicky J. New Models of Timber Sales / J. Holicky // Eustafor: innovation and development. – Brussels, 2007 – P.10.*
6. *Saphores J.-D. Detecting collusion in timber auctions: an application to Romania / Saphores J.-D., Vincent J. R., Marochko V. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/12/27/000016406_20061227164638/Rendered/INDEX/wps4105.txt.*
7. *Stoyanov N. Forest and Forest Products Country Profile: Republic of Bulgaria. Timber and Forest Discussion Paper / N. Stoyanov, M. Stoyanova. – Geneva : UNECE/FAO, 2005. – 80 p.*
8. *Tymczasowe zasady sprzedary drewna w Panstwowym Gospodarstwie Lesnym Lasy Panstwowe na 2009 rok [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lasypolskie.pl/index.php?artname=news&artmid= content&id=4545.*
9. *Манаков А. Лесные торги в контексте современной теории аукционов / А. Манаков // Вопросы экономики. – 2007. – № 3. – С. 86–94.*